

Uluslar Arasında Küresel Diyalog ve Barış İçinde Birarada Yaşama ve Uluslararası Terörizmin Getirdiği Tehditler üzerine *Bakü Bildirisi**

Giriş

Otuz yıldan daha uzun süre önceki kuruluşundan bu yana, Uluslararası Gelişme Örgütü sürekli olarak uluslar arasında barış içinde birarada yaşamanın temel unsurlarını vurgulamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası ilişkilerde görülen paradigma değişikliğine rağmen, uluslararası barış ve güvenliğin temel koşulları ideolojik Doğu-Batı çatışması zamanından günümüzün uygarlıklar arası çatışma (ki büyük ölçüde tek kutuplu "küreselleşme" dünya düzeninden kaynaklanmaktadır) dönemine kadar değişmemiştir. Barış içinde birarada yaşama, devletler, uluslar ve halklar arasında uygar davranış biçiminin sine qua non koşulu olarak, başkalarının değer sistemlerinin -her uygarlığın dinsel, siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşama biçiminin temelinde bu değer sistemi bulunmaktadır- karşılıklı olarak kabul edilmesine dayanmaya devam etmektedir. Devletler arası ilişkiler düzeyinde, bu tavır Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın ve genel uluslararası hukukun temel normlarından biri olan müdahale etmeme ilkesinde ifadesini bulmaktadır.

Uluslararası İlerleme Örgütü,

"Ulusların Kültürel Yönden Kendilerini Anlamaları" (Innsbruck/Avusturya, 29 Temmuz 1974) üzerine yapılan Uluslararası İlerleme Örgütü konferansı katılımcıları tarafından kabul edilen kararı doğrulayarak,

"İslam'da ve Hıristiyanlıkta Tektanrıcılık Kavramı" (Roma, 19 Kasım 1981) ve "Uygarlıklar- Çatışma ya da Diyalog?" (Innsbruck/Avusturya, 8 Haziran 1998) I.P.O. uluslararası uzmanlar toplantılarında ulaşılan sonuçları doğrulayarak,

I.P.O. Başkanı'nın "Avrupa'da Müslüman-Hıristiyan Bağları: Geçmiş, Bugün ve Gelecek" (Kuala Lumpur, Malezya, 2 Eylül 1996) toplantısında yaptığı açış konuşmasında dile getirdiği İslam-Hıristiyanlık ilişkileriyle ilgili temel tarihi gerçekleri vurgulayarak,

I.P.O. Başkanı'nın "Uluslararası İşbirliğinin Kültürel-felsefi Boyutları" (Amman, Ürdün, 3 Mart 1974) ve "Uygarlıklar arası Diyalogun Felsefi Temelleri" (Kuala Lumpur, Malezya, 15 Eylül 1997) toplantılarındaki açış konuşmalarında dile getirdiği kültürler arası diyalog unsurlarını doğrulayarak,

* Translated by Erdem Denk and Funda Keskin

Uluslararası İlerleme Örgütü'nün “Kudüs Sorunu Başta Olmak Üzere Filistin Sorununun Hukuksal Yönleri” (Viyana, 7 Kasım 1980) ve “İşgalci Güç olarak İsrail” (Viyana, 3 Mayıs 1984) uluslararası konferanslarında kabul edilen kararları *hatırlayarak*,

I.P.O. Başkanı'nın “Filistin Halkının Self-determinasyon Hakkı: Orta Doğu'da Barışın Temeli” (Gazze, 14 Aralık 1997) toplantısının açış konuşmasında ve Filistin Halkının Reddedilemez Haklarının Kullanılması Komitesi tarafından Viyana'daki Birleşmiş Milletler Bürosu'nda yapılan toplantıda (29 Kasım 2000) dile getirdiği gibi Filistin sorununa bir çözüm getirmek için gerekli olan temel unsurları *vurgulayarak*,

Uluslararası İlerleme Örgütü'nün düzenlediği “Terörizm Sorunu” konferansında “terörizm” kavramının tanımı için yapılan önerileri (“Terörizm hakkında Cenevre Bildirisi”, 21 Mart 1987) *hatırlayarak*,

I.P.O. temsilcilerinin Cenevre'deki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nda ve “Uluslararası Hukukta Yaptırımların Etik Yönleri” adlı I.P.O. araştırma yayınında (Studies in International Relations, XX, 1994) belirtildiği gibi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'a karşı yürüttüğü kapsamlı yaptırımların temel insan hakları ilkelerinin ihlali niteliğinde olduğu değerlendirilmesini *vurgulayarak*,

“Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen-Felsefi ve Sosyo-kültürel Etkiler” (Viyana, 3 Nisan 1979) uluslararası uzmanlar toplantısı ve “Küreselleşmenin Sorunları” (Münih, 20 Mart 1999) uluslararası yuvarlak masa toplantısı bildirimlerinde belirtildiği gibi, ekonomik adaletin ve dünya kaynaklarının hakça dağıtılmasının önemini *vurgulayarak*,

I.P.O. Başkanı'nın Özbekistan'a (14-20 Eylül 2001) ve Azerbaycan'a (8-9 Kasım 2001) yaptığı ziyaretler sırasında yaptığı danışmalardan elde edilen analiz ve tavsiyeleri *göz önünde tutarak*,

Uluslar arasında küresel diyalog ve barış içinde bir arada yaşama ilkelerinin (yukarıda adı geçen Uluslararası İlerleme Örgütü karar ve belgelerinde belirtildiği şekilde), 11 Eylül 2001'de New York, Washington DC ve Pennsylvania'da yaşanan trajik olaylardan kaynaklanan küresel oluşumun daha iyi anlaşılması açısından özel öneme sahip olduğunu *vurgulayarak*,

Uluslararası terörizmin yarattığı tehditlere ilişkin olarak, uluslar arasında küresel diyalog ve barış içinde birarada yaşamaya ilişkin aşağıdaki unsurları *belirtmektedir*:

-Uluslararası terörizm olgusu, ancak ana nedenler –yani toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik, bastırma, ağır insan hakları ihlalleri, yabancı işgali ve bütün halkın boyun eğmeye zorlanması- ortadan kaldırılsa yok olacaktır. Uluslararası toplum, eğer sadece belirtileri

ortadan kaldırmaya çalışıp olgunun nedenlerini görmezden gelirse, terörizme karşı bütün ortak çabalar kaçınılmaz olarak başarısız olacaktır.

-Bu tür terörist eylemlerin kınanması bir yana, 11 Eylül 2001’de yaşanan trajik olaylar, Batı dünyasının, Haçlı seferlerinden 19. yüzyıldaki “Kutsal İttifak” yönetimine ve bundan sonra Müslüman ülkelerin Avrupalı güçler tarafından sömürgeleştirilmesine kadar Müslüman dünyaya karşı takındığı tavır ve politikalar konusunda hep birlikte kendi yüzüne ayna tutmasına ve analiz yapmasına yol açmalıdır.

-Batılı-Hıristiyan dünyanın İslam ile yaptığı güç-temelli ve çoğu zaman şiddet içeren karşılaşmalar, Batı’nın kendi kendine ilan ettiği ve zorla uyguladığı “Yeni Dünya Düzeni” başlarken ortaya çıkan trajik ve dev olayların ışığında tekrar değerlendirilmelidir. Bu çaba, ABD başta olmak üzere Batılı güçlerin hegemon güce yönelik politikalarını terk etmeleri ve özellikle Müslüman dünyadaki askeri varlıklarını sona erdirmeleri anlamına gelmektedir. ABD’nin ya da Avrupa’nın enerji ihtiyacıyla ilgili “stratejik çıkarlar”, Arap dünyasının sürekli olarak boyunduruk altında tutulmasını ve *de facto* olarak sömürgeleştirilmesini hiçbir şekilde haklı çıkaramaz. Diğer devletlerin iç işlerine karışmama ilkesi, genel uluslararası hukukun *jus cogens* bir kuralıdır ve Batı’nın Müslüman ve Arap dünyası ile ilişkilerinde de saygı gösterilmelidir.

-Filistin ve Kudüs sorunları, Filistin’in Arap halkının ulusal self-determinasyon hakkına tam olarak saygı gösterilecek şekilde çözümlenmelidir. Bu koşul, işgal altındaki Filistin’de bulunan tüm Yahudi yerleşimlerinin boşaltılmasını ve Filistinlilerin evlerine dönme hakkının kabul edilmesini gerektirmektedir. Uluslararası toplum, Filistin’in egemenliği konusunu çözmemiş olan Oslo anlaşmalarının, Filistin’de kalıcı bir barışın temeli olamayacağını anlamak zorundadır.

-İster Filistin’deki İsrail işgal gücü ister Batı’nın petrol çıkarları için yapılsın, Müslüman ve Arap dünyası bölgenin boyunduruk altına almak yoluyla “denetim altına alınmasını” kabul etmeyecektir. ABD’nin işgalci güç lehine sahip olduğu önyargı nedeniyle, bu devlet Filistin’de arabuluculuk çabaları için uygun değildir. Arap Devletleri Birliği veya İslam Konferansı Örgütü gibi bölgesel örgütlerin –üye devletler arasındaki çatışan çıkarlar ve ittifaklar nedeniyle Filistin konusunda harekete geçmelerinin mümkün olmadığı ispatlanmış olan hükümetler arası birimler- veya Birleşmiş Milletler Örgütü’nün –BM Antlaşması 27. maddede yer alan veto kuralı nedeniyle İsrail’in Filistin’i işgal etmesi konusunda harekete geçmesi mümkün değildir- belirleyici bir eylemde bulunmamaları nedeniyle, Filistin halkı doğal olarak kendisini işgalden, sömürgeleştirilmekten ve ilhak edilmekten korumak için savunmak hakkına sahiptir. Bu hakkı kullanırken girişilen eylemler “terörist” diye

adlandırılmaz, çağdaş uluslararası hukukun *jus cogens* kurallarının bir parçası olan ulusal self-determinasyon hakkına dayanan eylemlerdir.

-Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, 1947 tarih ve 181 sayılı kararında Filistin topraklarını halkının iradesine rağmen bölerek Filistin halkının self-determinasyon hakkını ihlal ettiğine kuşku yoktur. Bu tarihi adaletsizlik, Filistin ve diğer Arap topraklarının işgal ve ilhak edildiği diğer eylemlerle sürmüştür ve Kudüs'ün ilhak edilmesiyle en üst noktaya çıkmıştır. Müslüman ve Arap dünyasının artık kendinden menkul "uluslararası toplum" adına uygulanan çifte standartları kabul etmemesi ve Filistin davasına sözde verilen destekleri ciddiye almaması anlaşılabilir bir tavidir. İşgal ve ilhak politikaları sürdüğü –ve Batı dünyası tarafından *de facto* olarak kabul edilmeye devam ettiği- sürece, iyi niyetli hiç kimse işgale karşı direniş eylemlerinin sona ermesini bekleyemez.

-Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla Irak halkına on yıldan daha uzun süre uygulanan kapsamlı ekonomik yaptırımlar, Müslüman dünya ile Batı arasındaki giderek artan yabancılaşmada bir diğer önemli faktördür. Hukuksal çerçevede, bir milyondan fazla Iraklı'nın ölmesine neden olan bu ortak cezalandırma politikası, ilgili uluslararası sözleşmelerde tanımlandığı şekliyle "insanlığa karşı suç" teşkil etmektedir. Bu yaptırım politikasının –BM üye devletlerinin çoğunluğunun iradesine rağmen- süresiz devam etmesi, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kaba güç politikası amaçları için kötüye kullanılması anlamına gelmektedir ve dünya örgütünün meşruiyetine ve ahlaki güvenilirliğine zarar vermektedir. Irak halkına uygulanan yaptırımlar derhal ve koşulsuz olarak kaldırılmalıdır. Batı'nın (özellikle ABD'nin) siyasi çıkarları uğruna Irak halkını kurban edilmesi politikası, Müslüman dünyanın Batı'yla giderek daha fazla yabancılaşmasının ve çatışmasının ana nedenlerinden biri olmuştur.

- ABD'nin halen Afganistan'da yürüttüğü kapsamlı savaşa Birleşmiş Milletler Örgütü meşruiyet kazandırmamıştır. Ne 12 Eylül 2001'de kabul edilen 1368 (2001) sayılı Güvenlik Konseyi kararı ne de 28 Eylül 2001'de kabul edilen 1373 (2001) sayılı karar, Afganistan'ın egemenlik ve toprak bütünlüğünün ihlalini meşrulaştırmamaktadır. Şu ana kadar, 11 Eylül 2001'deki terör eylemlerini Afganistan'a bağlayan hiçbir kanıt bir mahkemeye –ya da kamuoyuna- sunulmamıştır. Bu savaş ve orada kullanılan yöntemler (yasaklanmış silahların kullanılması da dahil olmak üzere) terörizmi ortadan kaldırmayacak, tam aksine uluslararası şiddetin düzeyini artıran etkide bulunabilecektir. Kışın başında yüzbinlerce masum Afganlının başına gelen insanlık trajedisi için hiçbir gerekçe yoktur. Afganistan'ın sivil altyapısına yönelik planlı saldırıların yarattığı sonuçların tüm ahlaki ve hukuksal sorumluluğu, bu saldırıyı başlatanların omuzlarındadır. Müslüman ve Hıristiyan dünyalarındaki sorumlu liderlerin bu trajediyi sona erdirmek için birleşmeleri gereklidir. Eğer savaş devam ederse, sadece Batı dünyasının güvenilirliği zarar görmeyecek, aynı zamanda son Dünya

Savaşı'ndan sonra oluştuğu biçimiyle tün uluslararası sistemin istikrarını bozan uzun bir uygarlıklar çatışması başlayabilecektir.

-Birleşmiş Milletler Örgütü, derhal terörizmin tam ve hukuksal yönden sağlam bir tanımını yapacak bir uluslararası konferans toplamalıdır. Bu girişimde bulunulmazsa, “terörizm” kelimesi kaba güç politikasını haklı çıkarmak ve süper gücün çifte standart politikasını gözlerden kaçırmak için bir araç olarak kullanılmaya devam edecektir. Uluslararası İlerleme Örgütü, Terörizm Sorunu üzerine Cenevre Konferansı'nın toplandığı ve bu konferansın sonuç ve tavsiyelerinin Birleşmiş Milletler Hukuk Müşavirliği'ne iletildiği 1987 gibi erken bir tarihten bu yana bu çaba içindedir. Herşeyden önce, (ister devletler ister devlet olmayan aktörler tarafından gerçekleştirilsin) terörizm eylemleri ile saldırı ya da yabancı işgaline karşı direniş biçimleri arasında kavramsal olarak bir ayırım yapılması gereklidir. Uluslararası insancıl hukukun genel olarak kabul edilmiş olan ilkeleri, bu çaba için kılavuz görevini yerine getirebilir. Devletlerin savaşan konumunda olmayanlara karşı gerçekleştirdiği şiddet içeren eylemler, kuşku yok ki bu tanım içinde yer almalıdır. Eğer böyle bir tanım Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından kabul edilirse ve ancak o zaman, uluslararası terörizm sorunu Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda çizilen ortak güvenlik çerçevesinde ele alınmalıdır. Terörizme karşı (devlet terörizmi de dahil) evrensel düzeyde önlemler uygulamak için, Güvenlik Konseyi'ndeki beş sürekli üyenin veto yetkisi kaldırılmalıdır. Bunun başarılılaçağı zamana kadar, Birleşmiş Milletler'in uygulaması “güçlü olan haklıdır” sözüne göre biçim alacaktır ve bu da dünya örgütünün uluslararası terörizme karşı eylemlerini tutarsız ve son aşamada etkisiz hale getirecektir.

-11 Eylül 2001'den bu yana gözlerimizin önünde ortaya çıkan küresel çatışma, yerkürenin uygarlık (din) çizgilerine göre yeniden bölünmesine yol açabilir ve belirli bir ölçüde yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminin Doğu-Batı çatışması 1989'daki olaylarla birlikte sona ermiştir. Ama geriye kalan süper gücün yeni bir düşman basmakalıbı yaratma çabasının da bir sonucu olarak, “uygarlıklar çatışması” paradigması o zamandan bu yana hızla ortaya çıkmıştır. 12 Eylül 2001'deki terörist eylemlerin ve bu eylemlere karşı hem Batı'nın hem de Müslüman dünyanın siyasi ve medya kurumlarında şekil alan ortak tepkinin bir sonucu olarak, insanlık şu anda bu paradigmanın kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet haline gelmesi tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çatışma çizgisinin iki tarafında da mantıklı çözümlene yapmanın ve kendine yönelik eleştirel bir tutum takınmanın giderek zorlaştığı durumlarda, Soğuk Savaş sırasında rakip siyasi sistemlerin tam bir savaşa –özellikle nükleer savaşa-gitmelerini engellemiş olan barış içinde birarada yaşama ilkelerinin, Müslüman dünya ile Batılı-Hristiyan dünya arasındaki mevcut uluslararası çatışma durumuna da aynı şekilde uygulanması gerektiğini belirtmek gerekmektedir.

-Orta Asya'da devam eden çatışmanın uluslararası toplum tarafından nasıl algılandığı konusunda hiçbir hayale yer yoktur: Lider Batılı güç ve onun müttefikleri tarafından Afganistan'a karşı yürütülen savaş, Müslüman dünyadaki birçok kişi tarafından, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Batılı aydınların ileri sürdüğü bir kavram olan "uygarlıklar çatışması" kapsamındaki bir senaryo olarak algılanmaktadır. Müslüman dünyadaki hiç kimse, Batılı siyasi liderler İslam inancına sözde saygı göstermeleriyle ya da kendilerinde Kur'an'ı ve onun temel toplumsal ve ahlaki ilkelerini yorumlama hakkını kendilerinde bulmalarıyla ikna olmayacaktır.

-Güveni yeniden sağlayacak tek önlem –sorumluluk sahibi tek strateji-, Müslüman dünyasına yönelik bütün saldırı eylemlerini durdurmak ve müdahale etmeme ilkesinin karşılıklılık temeli üzerinde geçerliliğini teyit etmek olacaktır. Uygarlıklar arasında işbirliği ve ortaklık, mevcut ortam içinde yüksek ve idealist amaçlar olabilirler; ancak şu anki durumda ulaşılabilecek tek gerçeklik, müdahale etmeme temelinde birarada yaşama olabilir (bunun alternatifi ise, silahlı çatışma da dahil olmak üzere uzun bir mücadeledir). Birarada yaşama ilkesinin kabul edilmesi, her iki tarafın da, kendi değer sistemini kabul ettirmeye çalışmaksızın, diğer tarafın kendi değer sistemine göre yaşama hakkına saygı göstermesini gerektirmektedir. Bu tutum, Batılı-Hıristiyan dünyanın tarihten gelen "görevsel gurur" anlayışı ile tamamen terstir ve 19. yüzyıldaki emperyalizm ve sömürgecilik döneminden bu yana, uluslar ve uygarlıklar arasındaki birçok savaş ve çatışmanın temel nedenlerinden biri bu anlayıştır.

- Bu küreselleşme çağında, -ekonomik çıkar uğruna uluslar bütün olarak ikinci plana itilmektedir ve geleneksel uygarlık ve yaşama biçimleri tek bir ekonomi ve toplum modeline uyma baskısının tehdidi altındadır; ekonomiden kaynaklanan laikleşme tüm halklara ve yerli topluluklara zorla uygulanmaktadır; ekonomik olarak zayıf ülkelerin, güçlü olanlarla adalet ve ortaklık temelinde rekabet etmesine imkan olmadığından, zengin ile fakir arasındaki uçurum büyümektedir-, küresel düzeyde yaşanan toplumsal adaletsizliğin, uluslararası şiddetin ana nedenlerinden birisi olduğu daha fazla görmezden gelinemez. Sadece adil bir uluslararası ekonomik düzen, herkes için barış ve istikrar sağlayacaktır. İster hükümet otoriteleri ister ekonomik birimler olsun, gücü elinde bulunduranlara karşı toplumsal adalet gereksinimini vurgulama görevi, özellikler Hıristiyan dünyada, dinsel toplulukların ve onların liderlerinin özel sorumluluğudur.

-İslam dünyası ile Batı arasında ortaya çıkan çatışma, ani ve önceden bilinmeyen terörizm eylemleri nedeniyle gerçekleşen bir "kaza" değildir; dünya kaynaklarının kullanımında öncelikli olmak ve küresel güce ulaşmak isteyen Batılı sanayileşmiş dünyanın, bu yönde belirlediği uluslararası güç denkleminin bir sonucudur. Buna, Batı'nın laikleşmiş

dininin anahtar kelimesi olan “küreselleşme” adına ileri sürdükleri siyasi, ekonomik ve uygarlık açısından üstünlük iddiası da eşlik etmektedir. Batı dünyası, uluslararası şiddetin ve terörizm eylemlerinin, belirli ulusları ya da hareketleri “uygarlığın düşmanları” ilan ederek ya da “düşman ülkeler” adı verilen ülkelerde sivil halkı kurban eden geniş çaplı savaşlar yaparak ortadan kaldırılamayacağı gerçeğini kabul etmek zorundadır. Batı, başkalarının da eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde kendi istediği gibi yaşama hakkını kabul etmeden, hiç kimsenin barış içinde yaşayamayacağı gerçeğini içine sindirmelidir. Yüzyıllar boyunca Batı'nın Müslüman dünya ile şiddet biçiminde karşılaşması, bir halkın ancak kendisi için talep ettiği egemen statüyü yerküredeki bütün uluslar için de geçerli kabul etmesi halinde eşit bir ortak olarak kabul edilmeyi umabileceği olgusuna dayanan bu “diyalektik” barış içinde birarada yaşama yönündeki acil gereksinimin sadece bir örneğidir.

Hiçbir ulus vazgeçilmez değildir, ancak her bir ulus ve uygarlığın doğal olarak self-determinasyon hakkına sahip olduğunun kabul edilmesi gereksinimi vazgeçilmezdir. Bu normatif gerçeğin reddedilmesi, sürekli savaş durumuna neden olabilir, kabul edilmesi ise Immanuel Kant'ın ideal “sonsuz barış” durumu adını verdiği durumun adım adım kurulmasına giden yolu açabilir.

Bakü, Azerbaycan, 9 Kasım 2001